

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Ἡ πληροφόρηση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο ἔγινε στὴ Βιέννη ἀπὸ τὴν *Ἐφημερίδα* τῶν ἀδελφῶν Πούλιου. Πολὺ ἔγκαιρα τὸ μοναδικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ αὐτὸ ἐντυπο ἐνημερώσεως παρακολούθησε τὶς εἰσηγήσεις καὶ τὴν καθιέρωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ τρόπου διαιρέσεως τοῦ χρόνου καὶ τῶν νέων ὀνομάτων τῶν ὑποδιαίρέσεών του (στὰ τέλος αὐτῆς τῆς μελέτης παρατίθενται τὰ κυριότερα δημοσιεύματα τῆς *Ἐφημερίδος* ποὺ ἐκθέτουν τὶς ἀρχικὲς προτάσεις, τὶς τελικὲς ἀποφάσεις καὶ τὴν ὑποχρέωση χρήσεως τοῦ νέου *καλενδαρίου*).

Ὁ τρόπος ἀποδόσεως πάντως τῶν νέων ὀνομάτων τῶν μηνῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου, ὅπου χρειάζοταν νὰ γίνεи, ἦταν «δημοσιογραφικός». Τὸ συνηθέστερο ἦταν νὰ μεταγράφονται ἀπλῶς τὰ γαλλικὰ ὀνόματα με ἐλληνικὰ στοιχεῖα καὶ κάποτε νὰ προσαρμόζονται στὶς καταλήξεις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας· σπανιότατα γινόταν ἀπόπειρα μεταφράσεως τοῦ ὀνόματος στὰ ἐλληνικά. Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τῆς *Ἐφημερίδος*:

Vendémiaire = Βινδιμιαῖρ

Prairial = Πραιριαλ

Frimaire = Φρυμαῖρος

Fructidor = Φρουκτιδόρος, ἀλλὰ

Pluviôse = Ὑετώδης¹.

Ὡστόσο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς *Ἐφημερίδος* γιὰ τὸ «νέον καλενδάριον τῆς ρεπουμπλικας», ὅπως καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἐπαναστατικὲς ἐνέργειες καὶ τὶς πολιτικὲς ἀλλαγές στὴ Γαλλία —ὅσο τῆς ἐπιτρεπόταν νὰ δημοσιεύσει— εἶναι

1. Οἱ παραπομπές γίνονται στὴ φωτομηχανικὴ ἔκδοση τῆς *Ἐφημερίδος* ἀπὸ τὸν Λ. Βρανούση ('Αθήνα 1995). Βλ. Δ' (1794), σ. 1161, ζ' (1797), σ. 546, Γ' (1793), σ. 1020, ζ' (1797), σ. 873, καὶ ζ' (1797), σσ. 560-561 ἀντίστοιχα.

έμφανές. Είναι συναφείς πρὸς τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο καὶ τὴν ἰδεολογία του οἱ εἰδήσεις γιὰ τὶς ἐορτὲς τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου ἢ γιὰ τὴ σύγκρουση χριστιανικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν τάσεων καὶ τὴν προσπάθεια ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης², ὅπως αὐτὴ εἶχε θεσπισθεῖ τὸ 1789 μετὰ τὴ Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη (ἄρθρα 10 καὶ 11).

Δεύτερη γνωριμία τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὸν ἐλληνικὸ κόσμο ἔγινε μετὰ τὴν κατάληψή τῶν Ἰονίων νήσων ἀπὸ τοὺς Γάλλους (1797). Οἱ διγλώσσες ἢ τρίγλωσσες (γαλλικά, ἰταλικά, ἐλληνικά) προκηρύξεις καὶ ἀνακοινώσεις ποὺ ἐκδόθηκαν τότε ἀπὸ τοὺς Γάλλους δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη ἀποδόσεως τῶν μηνῶν στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ὅχι μὲ ἀπλὸ μεταγραμματισμὸ ἀλλὰ μὲ μετάφραση, ὥστε νὰ γίνεταί κατανοητὴ ἡ ὀνομασία τους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἔμμεσα νὰ μεταδίδεται τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενό τους σ' αὐτούς. Ἔτσι π.χ. οἱ μῆνες τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μεταφράσθηκαν ἀντίστοιχα:

Vendémiaire = Τρυγητής³

Frimaire = Νεφελώδης⁴

Nivôse = Χιονώδης⁵

Ventôse = Ἀνεμώδης⁶

Germinal = Βλαστώδης⁷

Floréal = Ἀνθώδης⁸

Messidor = Θεριστής⁹

Thermidor = Θερμώδης¹⁰.

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ στὰ Ἐπτάνησα εἶναι καὶ ἡ πρώτη συστηματικὴ ἀπόπειρα ἀποδόσεως τῶν μηνῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἐλληνικὴ

2. Ἐφημερίς (δ.π.), Γ' (1793), σσ. 921-922, 937-939, 954-955, 973-974.

3. Βλ. Ντίνου Κονόμου, «Ἐπτανησιακὸς Τύπος 1798-1864 (ἡμίφυλλα, φυλλάδια, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά)», Ἐπτανησιακά φύλλα, Β' (1964), σ. 24.

4. Βλ. Θωμᾶ Ι. Παπαδόπουλου, Ἰονικὴ βιβλιογραφία [...], Α', Ἀθήνα 1996, σ. 77.

5. Βλ. Philippe Iliou, «Un projet bibliographique d'É. Legrand: La 'Bibliographie hellénique du XIXe siècle'», *Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher*, KB' (1977-1984: 1985), σ. 24. Τὸ βιβλιογραφούμενο φυλλάδιο ὅμως ἐκδόθηκε τὸ 1799 καὶ ὅχι τὸ 1800.

6. Βλ. Ντ. Κονόμου, δ.π., σ. 25.

7. Βλ. Ν. Γ. Μοσχονᾶ, «Ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία στὰ Ἰόνια νησιά κατὰ τὴ δημοκρατικὴ περίοδο (1797-1799)», *Κεφαλληνιακά χρονικά*, ζ' (1992-1994), σ. 363.

8. Ν. Γ. Μοσχονᾶ, δ.π., σ. 358.

9. Βλ. Θ. Ι. Παπαδόπουλου, δ.π., σσ. 71 καὶ 73.

10. Βλ. Ντ. Κονόμου, δ.π., σ. 24, καὶ Θ. Ι. Παπαδόπουλου, δ.π., σσ. 75 καὶ 78.

γλώσσα αλλά δὲν εἶχε χρονική διάρκεια μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν περίοδο 1798-1799 οὔτε προεκτάσεις πέρα τῶν δημοσίων ἐγγράφων, στὰ ὁποῖα ἡ χρῆση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου ἦταν ὑποχρεωτική. Γιὰ διευκόλυνση μάλιστα τῶν Ἑπτανησίων οἱ Γάλλοι ἐξέδωσαν καὶ *Μηνολόγιον* μὲ τὶς ἀντιστοιχίες τοῦ VII δημοκρατικοῦ ἔτους πρὸς τὸ χριστιανικό, ἀλλὰ ἀντίτυπό του δὲν ἔχει ἀκόμη βρεθεῖ¹¹.

Λίγο μεταγενέστερη φαίνεται ἡ περισσότερο συστηματικὴ προσπάθεια τοῦ Κοραῖ νὰ ἀποδώσει τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν στὰ ἑλληνικά. Ἐδῶ τὰ κίνητρα δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴ γραφειοκρατία ἢ νὰ πάρουν διαστάσεις δημοσιότητας· περιορίζονταν σὲ ἓνα καὶ μόνο ἀποδέκτη ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῖ, στὸν ἐπιστήθιο φίλο του Ἀλέξανδρο Βασιλείου, ὅταν αὐτὸς ζοῦσε, κυρίως, στὴ Γαλλία, γιὰ τὸν, ἐπίσης, περιορισμένο χρόνο 1800-1803 καὶ χωρὶς ἀποκλειστικὴ χρῆση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου. "Οἱ" αὐτὰ τὰ στοιχεῖα δηλώνουν τὴν περίσκεψη τοῦ Κοραῖ γιὰ ἐνδεχόμενη ἐπικράτηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου. Τὸ πρακτικὸ του μυαλὸ διέβλεπε τὸ ἀκατόρθωτο ἀποβολῆς τοῦ καθιερωμένου χριστιανικοῦ ἡμερολογίου καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀναφύονταν στὴν καθημερινὴ ζωὴ ἀπὸ τὴ χρῆση δύο ἡμερολογίων. Ἄν λοιπὸν ἔκανε κάποια περιορισμένη χρῆση στὰ ἑλληνικά, ὅπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως, αὐτὸ ὀφείλεται κυρίως στὴν παιγνιώδη του τάση νὰ δοκιμάζει τὶς δυνατότητες τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας στὴ μετάφραση ξένων λέξεων-ὄρων. Ἔτσι ἡ ἀπόδοση τῶν γαλλικῶν ὀνομάτων τῶν μηνῶν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου (τῆς «δημοκρατικῆς μηνολογίας»¹²) ἐγίνε ἀπὸ τὸν Κοραῖ ὡς ἀκολούθως:

Frimaire = Παχνώδης¹³

Pluviôse = Ὑετώδης¹⁴

Ventôse = Ἀνεμώδης¹⁵

11. «Οἱ Κατοικοῦντες εἰς τὰ τρία Πολιτομερίδια τοῦ Λεβάντε ἃς ἤξευρον, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν τοῦ Γένους Τυπογραφίαν τὴν εἰς Κορυφοῦς, τὸ Μηνολόγιον Φραντζέζικον-Ἑλληνικόν, διὰ τὸν χρόνον 7 τῆς Πολιτείας, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ εὐκολίαν ἐκείνων ὅπου δὲν γνωρίζουν πάρεξ τούτῃ τὴν ὑστερὴν γλῶσσαν, ἀνταποκρίνεται τὸ παλαιὸν ἔθος τους, σιμᾷ εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένες ἡ Πολιτικαῖς Ἑορταῖς, καὶ ἡ Δεκάδες. Τοῦτο τὸ Μηνολόγιον προηγεῖται ἀπὸ μίαν μικρὰν ἐξεκαθάρσιν διὰ τὰ νέα ὀνόματα τῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν...», Ντ. Κονόμου, *δ.π.*, σσ. 24-25.

12. Βλ. Βεγκκάρου, *Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν* [μετάφραση Ἀδ. Κοραῖ], Παρίσι: 1823, σ. κη', σημ. 1.

13. Βλ. Ἀδαμαντίου Κοραῖ, *Ἀλληλογραφία* (ἐπιμ. Κ. Θ. Δημαρᾶ κ.ἄ.), Β', Ἀθήνα 1966, σ. 33.

14. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σσ. 20 καὶ 38-39. Ἀργότερα ὁμοῦς (Βεγκκάρια, *δ.π.*,) ὁ Κοραῖς ἀπέδωσε τὸν Pluviôse μὲ τὴ λ. "Επομβριος.

15. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *Ἀλληλογραφία*, *δ.π.*, σσ. 42, 73 καὶ 75.

Germinal = Βλασταῖος¹⁶

Prairial = Λειμῶνιος¹⁷

Messidor = Θεριστήρ¹⁸

Thermidor = Θερμοδότης¹⁹

Fructidor = Καρποδότης²⁰.

Ἡ προσπάθεια τοῦ Κοραῖ δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάλογη (καὶ γιὰ ἄλλους λόγους) τῶν μεταφραστῶν τῆς Ἑπτανήσου, ἐκτὸς μιᾶς περιπτώσεως (Ἀνεμώδης), ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ ἓνα καὶ μοναδικὸ παράδειγμα (Υετώδης) μὲ τὴ μετάφραση τῆς Ἐφημερίδος, τὴν ὁποία ἐνδεχομένως γινώριζε καὶ ἀποδεχόταν.

Διαφορετικὸς φυσικὰ ἦταν ὁ λόγος χρήσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὶς γαλλικὲς (καὶ σπανιότατα σὲ ἐλάχιστες ἐλληνικὲς) ἐπιστολὲς τοῦ Κοραῖ. Σ' αὐτὲς θεωροῦσε ὑποχρέωσή του νὰ παραλληλισθεῖ (πολὺ περιορισμένα πάντως καὶ σ' αὐτὲς) μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν, ὥστε νὰ ἀποφύγει τυχόν δυσαρέσκειες ἀπὸ σύγχρονους τοῦ Γάλλους.

*

Τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο καταργήθηκε ἐπίσημα στὴ Γαλλία τὸ 1805 (XIV). Στὴν πράξη εἶχε καταργηθεῖ ἐνωρίτερα. Ἄν καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος τῆς ἰσχύος του ἦταν πολὺ μικρός, ὁ θεσμὸς πέρασε στὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια εἴτε γιὰ λόγους διευκολύνσεως τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας εἴτε γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ ἡ ἰδεολογικὴ ἀποστολὴ του. Ἔτσι στὸ χρηστικὸ πῶνημα τοῦ Κυριακοῦ Μελιρρῦτου *Χρονολογία ἱστορικὴ* γίνεται βραχὺς λόγος καὶ γιὰ τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο. Ἡ προσπάθεια τοῦ Μελιρρῦτου νὰ ἀποδώσει τὶς γαλλικὲς ὀνομασίες τῶν μηνῶν στὰ ἐλληνικὰ εἶναι ἡ δεύτερη ὀλοκληρωμένη. «Οἱ Γαλάται ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας αὐτῶν ἡθέτησαν τὸ Γρηγοριανὸν Ἔτος [...] ὀνοματοθετήσαντες αὐτοὺς [sc. τοὺς μῆνας] οὕτω πῶς...»²¹.

16. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σσ. 22 καὶ 23.

17. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σ. 24. Τὴν ἴδια ὀνομασία χρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Βασιλείου σὲ ἐπιστολὴ του (τὴ μοναδικὴ ποὺ σώθηκε) πρὸς τὸν Κοραῖ (ιη' Λειμῶνίου). βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σ. 25.

18. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σ. 26.

19. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σσ. 27 καὶ 29. Σὲ μιὰ περίπτωση (Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σ. 95) φαίνεται ὅτι ἀπέδωσε τὸν Thermidor μὲ τὴ λ. *Θερμόδαρος*, ἀν διαβάζθηκε σωστὰ τὸ ὄνομα ἢ ἂν δὲν παρασῆρθηκε ἀπὸ τὸ προηγούμενο *Ἡλιόδωρος*.

20. Βλ. Ἀδ. Κοραῖ, *δ.π.*, σσ. 12, 13 καὶ 15.

21. Κυριακοῦ Μελιρρῦτου, *Χρονολογία ἱστορικὴ*, Ὁδηγὸς 1836, σ. 31.

“Ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ ὁλοκληρωμένη προσπάθεια τοῦ Μελιρρύτου δὲν ἦταν καὶ πλήρως ἐπιτυχής, διότι ὁ μεταφραστὴς δὲν πρόσεξε τὶς διαφορὲς ἡ δὲν μπόρεσε νὰ διαφοροποιήσῃ τὶς καταλήξεις τῶν τριῶν μηνῶν τῆς κάθε ἐποχῆς, ὅπως συνέβαινε στὰ γαλλικὰ γιὰ λόγους πρακτικούς. Χρησιμοποίησε ἐνιαία κατάληξι (-ιών) καὶ γιὰ τοὺς δώδεκα μῆνες ἐκεῖ ποὺ οἱ Γάλλοι, ἀπὸ ὀρθολογιστικὸ πνεῦμα, χρησιμοποίησαν τέσσερις διαφορετικὲς καταλήξεις (-aîre, -ôse, -al, -idor), ἀνάλογα μὲ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερις ἐποχές. “Ας σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ἡ ἰσοπεδωτικὴ αὐτὴ τάση τοῦ Μελιρρύτου ἀπομάκρυνε τὶς ὀνομασίες του ἀπὸ τὶς ἀνάλογες σποραδικὲς ὀνομασίες ποὺ εἶχαν ἐπιχειρήσει οἱ προηγούμενοί του (βλ. παραπάνω), ὅταν ἔσχυε ἀκόμη τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο.

Ἡ περισσότερὸ ἐπιτυχὴς ἀπόδοση τῶν μηνῶν καὶ ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὰ ἑλληνικὰ ἐγίνε ἀρκετὰ ἀργότερα στὴ μετάφραση τῆς *Ἱστορίας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως* τοῦ F. E. Mignet ἀπὸ τὸν Ε. Α. Σίμο. Σ’ αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιο ὁ μεταφραστὴς, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς σημασίας τῶν διαφορῶν, κράτησε τὴν ἑλληνικὴ ἀπόδοση τοῦ Μελιρρύτου γιὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες ἀλλ’ ἐπιχείρησε διαφορετικὴ γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους ἑννέα. «Παρατηρητέον ὅμως ὅτι τὰ γαλλικὰ ὀνόματα ἔχουν τεσσάρων διαφορῶν εἰδῶν καταλήξεις πρὸς διάκρισιν τῶν τεσσάρων καιρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὥστε ὁ θέλων νὰ μιμηθῇ ἀκριβῶς τὸ γαλλικὸν σύστημα ὀφείλει νὰ τηρήσῃ τὴν διαφορὰν ταύτην», ἔγραφε ὁ Σίμος²² καὶ τὸ ἐγχειρήμα του εἶναι τὸ περισσότερὸ ἐπιτυχημένο.

Γιὰ νὰ φανοῦν οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν δύο μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μεταφραστικῶν προσπαθειῶν (1836 καὶ 1847) ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μεταγενέστερων πρὸς τὶς προγενέστερες —ὅταν τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο ἦταν ἰσχυρὸ— παρατίθεται πίνακας μὲ τὰ γαλλικὰ ὀνόματα καὶ τὶς ἀντίστοιχες ἀποδόσεις Μελιρρύτου καὶ Σίμου:

22. Φ. Α. Μινιέ, *Ἱστορία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1789 μέχρι τοῦ 1814* (μετάφραση Ε. Α. Σίμου), Β', Ἀθήνα 1847, σ. 48, σημ. 1.

Μετάφραση Μελι- ρύτου (1836)	Γαλλική ὀνομασία	Μετάφραση Σίμου (1847)
Τρυγητιῶν	Vendémiaire	Τρυγητιῶν
Ὅμιχλαιῶν	Brumaire	Ὅμιχλαιῶν
Παχναίων	Frimaire	Παχναίων
Χιονιῶν	Nivôse	Χιονώδης
Βροχαιῶν	Pluviôse	Ὁμβρώδης
Ἀνεμιῶν	Ventôse	Ἀνεμώδης
Βλαστηφοριῶν	Germinal	Βλαστηφόρος
Ἀνθηφοριῶν	Floréal	Ἀνθηφόρος
Χλοηφοριῶν	Prairial	Χλοηφόρος
Θεριστηριῶν	Messidor	Σταχυοδότης
Θερμαιῶν	Thermidor	Θερμοδότης
Καρποφοριῶν	Fructidor	Καρποδότης

*

Τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο ὅμως δὲν εἶχε μόνο τις ἀντανανκλάσεις τοῦ στὸν ἑλληνικὸ κόσμο, εἶχε καὶ τις διαθλάσεις τοῦ, μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῶν θεωριῶν τοῦ Θεόφιλου Καίρη. Οἱ ἀπόψεις, ὡς γνωστόν, τοῦ Καίρη ἦσαν ἀμέσως ἐπηρεασμένες ἀπὸ τις ἀρχές τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ιδίως ἀπὸ τις ἐπικρατούσες τότε στὴ Γαλλία θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις. Ἀνάμεσα, λοιπόν, στὰ ἄλλα ποὺ μετακόμισε μὲ τὴ Θεοσεβεία τοῦ ὁ Καίρης στὴν Ἑλλάδα ἦταν καὶ τὸ γαλλικὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ἀναφέρει, ἀκριβῶς ὡς πρὸς τις διαιρέσεις τοῦ χρόνου²³, ἀλλὰ μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι τὸ ἔντυπε μὲ ὀνοματολογία θεοσεβικὴ. Ἐτσι π.χ. οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ θεοσεβικοῦ ἡμερολογίου εἶχαν ἀντιστοίχως πρὸς τὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο τις ὀνομασίες: Θεοσεβίος, Σοφάρετος, Δίκαιος Ἄγιος, Ἀγάθιος, Σθένιος, Ἀγάπιος, Χαρίσιος, Μακρόθυμος, Αἰώνιος, Ἐνθεος, Σώσιος²⁴.

23. Ἡ ἄποψη τοῦ Δημητρίου Π. Πασχάλη, *Θεόφιλος Καίρης*, Ἀθήνα 1928, σ. 100, ὅτι τὸ ἡμερολόγιο τοῦ Καίρη ἦταν «τῆς ἰδικῆς του ἐπινοίας» δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Ἐπίσης πρέπει νὰ προσεχθεῖ ὅτι οἱ ἀντιστοιχίες τῶν ἡμερομηνιῶν (δ.π., σσ. 101-102) μὲ τὸ χριστιανικὸ ἡμερολόγιο δὲν εἶναι ὁρθές.

24. Βλ. [Θ. Καίρη], *Ἐπιτομὴ τῆς θεοσεβικῆς διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς*, Λονδίνο 1852, σσ. 102-104. Ἄς προστεθεῖ ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ συμπληρωματικὲς (ἀβρααμωτίδες) ἡμέρες τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου μετονομάσθηκαν ἀπὸ τὸν Καίρη ὡς ἑπακταί.

Τὸ ἐγγείρημα τοῦ Καίτη μὲ τὸν συμβολισμό του δείχνει ἀφενὸς τὴν ἰδεολογικὴ φόρτιση τῆς μεταφορᾶς καὶ ἀφετέρου τὴ μεταλλαγὴ τῆς φυσιοκρατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἡθικοθρησκευτικὴ τῆς θεοσέβειας.

Μιὰ ἄλλη ἐπίσης διαφορὰ στὸ θεοσεβικὸ ἡμερολόγιο εἶναι ὅτι ὁ ὑπολογισμός του ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1801 καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ 1792, ὅπως συνέβαινε μὲ τὸ δημοκρατικόν²⁵. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ θεοσεβικὸ ἡμερολόγιο τοῦ Καίτη εἶναι πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ δημοκρατικοῦ.

*

Ὅπως, πιστεύω, φάνηκε ἀπὸ τὴν παρουσίαση τῶν διαφόρων προσπαθειῶν γνωστοποιήσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στοὺς Ἕλληνες, οἱ λόγοι τῆς γνωστοποιήσεως δὲν ἦσαν οἱ ἴδιοι. Ἡ Ἑφημερίς ἐπιδίωξε μιὰ ἐπιφανειακὰ οὐδέτερη ἐνημέρωση, οἱ Γάλλοι τῶν Ἑπτανήσων μιὰ διοχέτευση τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ δημοκρατικῆς ιδεολογίας στὸν ἑλληνόφωνο κόσμο μέσω τοῦ χώρου ποὺ κατέλαβαν, ἐνῶ ὁ Κοραῆς δοκίμασε —μὲ ἐπιφυλακτικότητά πάντως— τίς δυνατότητες τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Οἱ μετὰ τὴν κατάργηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου προσπάθειες εἶχαν ἀποκλειστικὰ ἱστορικὸ-μαθησιακὸ χαρακτῆρα.

Ἡ περισσότερο ἐνδιαφέρουσα ἀπόπειρα ἦταν αὐτὴ τοῦ Καίτη. Ἡ μετατόπιση τῆς φυσιοκρατικῆς βάσεως τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου στὴν ἡθικὴ-συμβολικὴ τοῦ Καίτη δείχνει τὴ διαφοροποίηση τοῦ φιλοσόφου: ἀπὸ τὸ ἐγκόσμιο στὸ μεταφυσικὸ ἐπίπεδο. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποδοχὴ καὶ «καθιέρωση» ἐνὸς ἡμερολογίου πολὺ χρόνον μετὰ τὴν κατάργησή του στὴ γενέτειρα Γαλλία καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν πιά οἱ γενεσιουργές του συνθήκες εἰσηγοῦνται ὅτι ὁ καίρικὸς ὀρθολογισμὸς —ποὺ φαίνεται σαφέστατα στὴ μεταφύτευση τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου διαιρέσεως τοῦ χρόνου— ἦταν ἤδη μπολιασμένος ἀπὸ ἓνα μυστικιστικὸ ρομαντισμὸ.

25. «ΕΡ. Πότε ἀρχεται ἡ χρονικὴ τῶν Θεοσεβῶν ἐποχὴ; ΑΠ. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐννεακαιδεκάτης τῶν Χριστιανῶν ἐκατονταετηρίδος...», Θ. Καίτη, ὁ.π., σ. 104.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Δημοσιεύματα τῆς Ἐφημερίδος σχετικὰ μὲ τὸ γαλλικὸ δημοκρατικὸ ἡμερολόγιο)

1

Παρίσιον. Εἰς τὴν σύναξιν τῆς 10 Σεπτεμβρίου ἐπρόβαλλεν ὁ Ρόμε ἓνα νέον Καλενδάριον τῆς ρεπούμπλικας εἰς τὸν ἀκόλουθον τρόπον. 1) ἡ χρονολογία τῶν Φραντζέζων ἀρχίζει ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ρεπούμπλικας, ἥτις εἶναι ἀπὸ τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1792, ὁπότεν δηλαδὴ ὁ ἥλιος εὐγαίνει ἀπὸ τὴν Ἰσημερίαν, καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸν ζυγὸν (σύμβολον τῆς ὁμοιότητος). 2) ἡ παλαιὰ χρονολογία ἀπερριφθῆ· ὁ χρόνος νὰ συνίσταται εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ 12 μῆνας, ὁ μῆνας ἀπὸ 30 ἡμέρας, καὶ αἱ λοιπαὶ 5 ἡμέραι τοῦ χρόνου νὰ εἶναι διὰ πανηγύρεις διορισμεναι. 3) κάθε μῆνας διαιρεῖται εἰς 3 ἑβδομάδας, καὶ κάθε ἑβδομάς εἰς 10 ἡμέρας. 4) τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν νὰ εἶναι: Παλιγγενεσία, Ὁμόνοια, Παιγνίδιον μὲ τὴν τόπαν, Μπαστίλλε (τὸ καστέλλιον τοῦ Παρισίου, ὅπου ἐσφαλνοῦσαν τοὺς καταδίκους εἰς τὸν καιρὸν τῆς Βασιλείας), Λαός, Ὅρος, Ρεπούμπλικα, Μονάς, Ἀδαιρεσία, Ἀδελφότης, Ἐλευθερία, Λαοδίκη. 5) αἱ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος νὰ ὀνομάζονται: Κανὼν, Σκούφια (σύμβολοι τῆς ἑλευθερίας), Κοκάρδα τοῦ Ἐθνους (ἓνα τρίβαφον σύμβολον τοῦ πατριωτισμοῦ), Ὑνιον (σύμβολον τῆς Γεωργικῆς), Κύκλος, Δεμάτι, Τόπι, Δρύς, Δόρυ, Ἑσυχία. 6) Κάθε τέταρτον χρόνον νὰ γίνονται ὀλύμπιοι ἀγῶνες εἰς δόξαν τῆς μεταβολῆς. Τοῦτο τὸ πρόβλημα ἄρесе τὸ πλῆθος πολλῶν καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισεν, ὅπου νὰ δοθῇ εἰς τύπον.

(Ἐφημερίς, ἀρ. 80, 4.X.1793, σσ. 787-788).

2

Παρίσιον. τῇ 18 ἡμέρᾳ τοῦ πρώτου μηνὸς ἐν ἔτει δευτέρῳ τῆς Ρεπούμπλικας· ἔτι συνηθίζον τώρα νὰ σημειῶνουν τὴν ἡμέραν καὶ καιρὸν, ἀφ' οὗ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐδέχθη τὸ καλινδάριον τῆς μεταβολῆς. Ἐπειδὴ πέρουσι εἰς τὴν ἰσομερίαν ἐσυστήθη ἡ Ρεπούμπλικα, ὅθεν ἀπ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀρχίζει τὸ ἔτος. Διὰ τὸ κοινόν, καὶ καθημερινὴν συναναστροφὴν μένει ἡ κοινὴ χρονολογία πλὴν καὶ μόνον εἰς τὰ κοιτήρια καὶ δημόσια δικαστήρια θέλει μεταχειρίζεται ἡ νέα. Τὸ ἔτος ἔχει 12 μῆνας πρὸς 30 ἡμέρας, μετὰ τοὺς 12 μῆνας πέντε ἡμέραι ἀπερνοῦν ἔτι· τοῦτοι οἱ μῆνες δὲν φέρονι ὀνόματα οὔτε βασι-

λέων οὔτε θεῶν οὔτε καθὼς προτίτερα ὀνομάσθησαν, παρὰ διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸν: πρῶτος, δεύτερος καὶ τὰ ἑξῆς. Κάθε μῆρας διαιρεῖται εἰς δεκάδας, αἱ ὁποῖαι ὡσαύτως ἀριθμοῦνται· ἓνας καιρὸς ἀπὸ 4 χρόνους ὀνομάζεται Γαλλιᾶς. ὥς καὶ ἡ ἡμέρα ὅπου ἔχει εἰς τὸν κοινὸν λαὸν 24 ὥρας, ἔχει εἰς τὴν Ρεπούμπλικάν μας 10 ὅμοια μέρη τὰ ὁποῖα πάντοτε εἰς δέκα φορὲς θέλουν διαιροῦνται καθὼς ἄλλοι σμικρύνοντας τὰς ὥρας 60 καὶ 120 μερίδια, μετροῦν μινούτα καὶ λεπτά. Ἡ 18 τοῦ πρώτου μηνὸς εἶναι λοιπὸν ἢ 28 σεπτεμβρίου.

(Ἐφημερίς, ἀρ. 84, 18.X.1793, σσ. 823-824).

3

Πιζὸν Δουγαλάνδ εἶπεν εἰς τὸ αὐτὸ συνέδριον τῆς 3 Ὀκτωβρίου, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ὠραιότερα γεννήματα τῆς καταστροφῆς, εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ Καλενδαρίου, τὸ ὁποῖον συμπίπτει σήμερον μὲ τὰς πρώτας ἐποχὰς τῆς Φύσεως, εἰς καιρὸν ὅπου μερικοὶ πολῖται ἀπὸ πρόληψιν τινὰ ἢ ἀμάθειαν δὲν θέλουν νὰ τὸ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰς ἰδίας των χρεῖας. διὰ νὰ φθάσῃ τὸ λοιπὸν τοῦτο τὸ ὠφέλιμον μηνολόγιον εἰς κοινὴν χρῆσιν, εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δημηγόρου, τὸ πλέον ἀρμοδιώτερον μέσον, τὸ νὰ ἐορτάζονται αἱ Δεκάδες εἰς ὅλην τὴν Ρεπούμπλικαν, καὶ νὰ τὰς ἀγιάσουν μὲ πολιτικὰς δημηγορίας, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν νόμων, μὲ δημοσίους διδασκαλίας, καὶ μὲ γυμναστικὰ παιγνίδια. πρὸς τοῦτοις ἤμποροῦν νὰ διορισθοῦν εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας καὶ αἱ γραφαὶ εἰς τοὺς γενεθλιακοὺς πίνακας, τὰ συνοικέσια μὲ ὅλας τὰς εἰς αὐτὰ ἀρμόζουσας παρατάξεις. ἡ Βουλὴ ἐπαράδωσε καὶ αὐτὸ τὸ πρόβλημα εἰς τὴν ἐπιστάσιν τῶν δημοκρατικῶν καταστημάτων.*

(Ἐφημερίς, ἀρ. 85, 23.X.1797, σ. 14).

* Σ' ὅλα τὰ κείμενα διορθώθηκαν τὰ τυπογραφικὰ λάθη καὶ ἀναλύθηκαν τὰ συμπλέγματα.

SUMMARY

S. Fassoulakis, *Republican calendar: Reflections and refractions of the revolutionary ideas in the Greek world.*

The Greek world was aware of the republican calendar through the Greek newspaper *Ephimeris*, published in Vienna, as soon as 1793. Five years later some efforts were made in favour of the same calendar during the French occupation of the Ionian islands. Also some Greek scholars used the republican calendar in their writings.

Influenced by the ideas of the French revolution the Greek philosopher Kairis tried to introduce a new calendar, which is actually a copy of the republican one adapted to his own religious ideas.

Although motives and purposes were different the efforts aimed at an ideological influence.

S. F.